

Carta a Àngels Anglada La història petita

Narcís **Figueras**

ESTIMADA MARIA ÀNGELS,

Permet-me aquesta carta. Sovint hom se'n serveix, com tu has fet, per fer literatura. M'ha semblat que el gènere era el més adient per parlar-te hores d'ara del que vull parlar-te. Amb el dolor d'haver-se clos el temps de la teva producció, vivim en aquesta revista un feliç suplement de la teva biografia literària: les lectures.

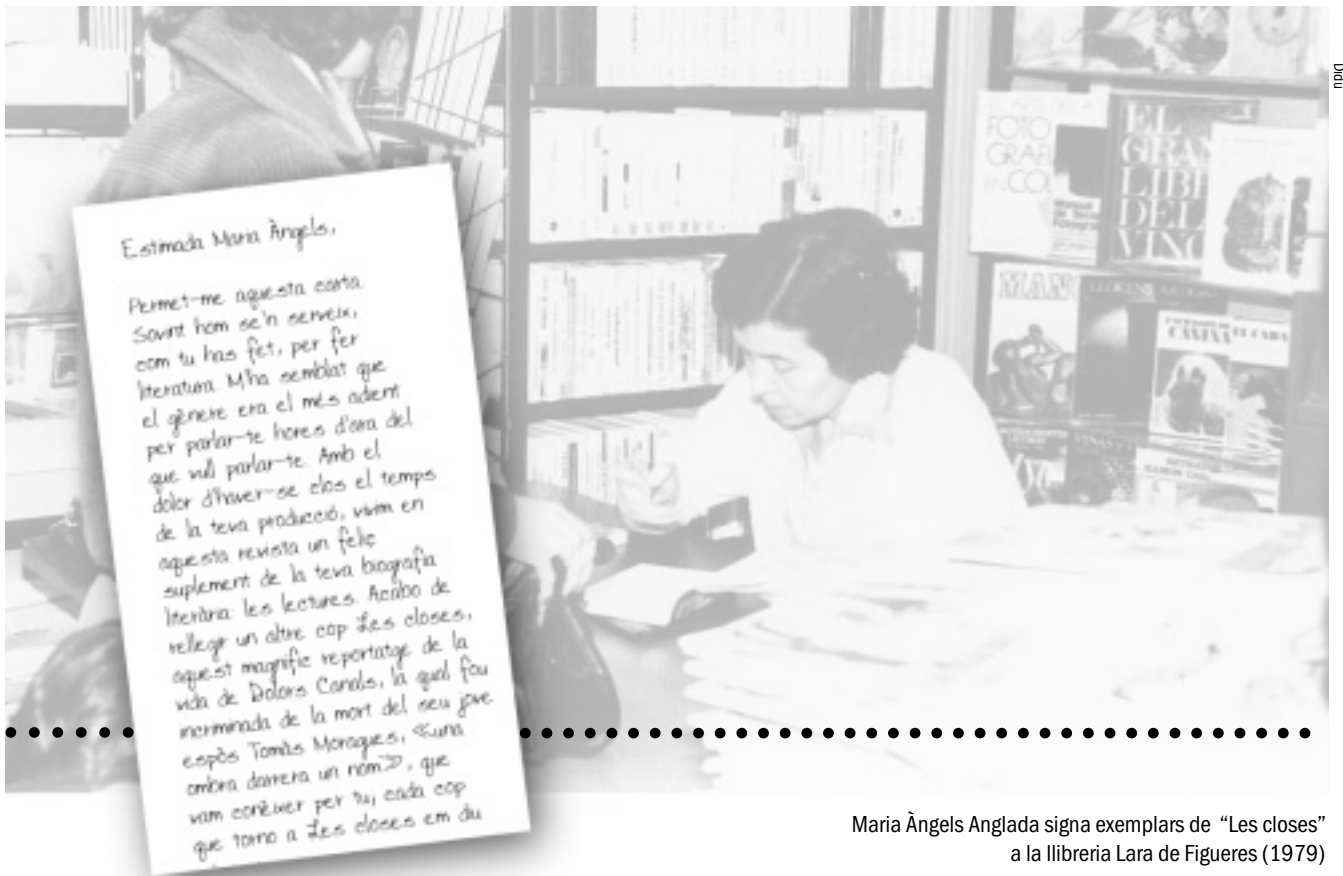
Acabo de rellegir un altre cop *Les closes*, aquest magnífic reportatge de la vida de Dolors Canals, la qual fou incriminada de la mort del seu jove espòs Tomàs Moragues, «una ombra darrera un nom», que vam conèixer per tu; cada cop que torno a *Les closes* em diu més coses. He pensat que t'ho hauria hagut de dir i que no hi vaig ser a temps. O potser sí, amb aquesta carta. Ara, Maria Àngels, com «els morts de can Moragues», et veig reconciliada en la darrera pau «sota baladres blancs i rosats que no deman[av]en gaire aigua per florir».

Et deia que rellegir *Les closes* m'ha submergit en un oceà de referències creuades que no he sabut alinear o aplegar desordenadament més que amb aquesta carta amb què te les conto, vet-ho aquí. Les paraules de Calvino han estat les primeres que m'han vingut al cap: clàssica és l'obra que sempre rellegim, que en propor-

ciona una riquesa enorme si la llegim en les millors condicions per assaborir-la, que mai no acaba de dir allò que ha de dir, que s'espolsa de sobre els comentaris crítics més diversos i se'ns presenta pura i nova cada cop. Em sembla que fas el camí vers la condició de clàssic (les lectures incessants i les aules), perquè si rellegeixo els mots de Calvino quasi tots escauen a *Les closes*, penso jo. Fins i tot uns mots de Steiner em fan rumiar ara que t'he llegit amb uns altres ulls, no els mateixos de fa anys, en la primera lectura: no el llegim, un clàssic, ens llegeix ell a nosaltres!

Per escriure *Les closes* et vares documentar sense sortir de casa. Diaris, cartes, èpoques, escriptures, inventaris, llibretes de comptes... a més de la informació oral recollida de la família i veïns. La fusta de filòloga s'hi veu, també, a cada pas. Iniciaves un senderó que després ha estat molt transitat: la crisi d'una classe de ficció va anar col·locant més en primer terme els altres gèneres, indeterminats, fins llavors dits menors (i poc estudiats) de les memòries, els dietaris, els llibres de viatges...

T'adverteixo, abans de gaire més, que aquestes ratlles seran per ser llegides de l'altra gent, ben en públic. A la *Revista de Girona*, saps? Et volen recordar i a mi m'ha semblat que valia la pena de no deixar passar el record

Maria Àngels Anglada signa exemplars de "Les closes" a la llibreria Lara de Figueres (1979)

sense un esment de la història, la petita història que, al costat de l'altra, et va estimular a escriure tants cops.

No sé si t'havia arribat a dir mai que d'una frase de *Les closes* en va sortir un meu primeríssim interès per la història. Matisem: la història que en diem local, la del més immediat, la narració i l'escorcoll del que encara poden recordar boirosament la família i l'entorn, el lloc on vius, la gent que tractes... aquesta història, vull dir, amb tot el que té de comú i d'antagònic amb la que es reserven els professionals... (jo només sóc filòleg, ja te'n fas el càrrec, ja saps què vull dir). Doncs, creu-me, filòleg i lletraferit jovenet, allò d'«endevinar el gest, com el pas d'un ocell pel moviment de les fosques fulles de l'heura» em va produir una impressió i em va animar a escriure. Escriure de la manera que m'agrada de fer i que no he deixat de fer: havent llegit molt durant uns dies, posar-se al teclat a escriure a raig, en aquell estat febril (Steiner en diu «deliri interior») que em sembla que compartim tots els qui escrivim, sigui creació o no, que sempre ho és, no és això? Com és de rigor, en la meua primera intervenció pública et vaig citar a l'encapçalament del treball (tu tampoc no t'hi resisties mai, a la citació: al capdavant de cada capítol n'hi tens una!).

Parlo d'escriure, i em sembla que hi ha una comunitat bàsica en això, com et deia. Els estímuls de la realitat, múltiples i inversemblants, als quals hi ha persones que són sensibles i d'altres que no en són, podem transcendir-los, si és que ens deixem atrapar, per la via de la literatura o per la de la recerca, l'anàlisi, l'estudi. Són dues vies de comprensió de la realitat, passada i present (i encara d'intuïció o predicció vers l'avenir). Tu, Maria Àngels, vares entrar amb pas ferm per tots dos camins, encara que més pel de la literatura, eficaç com l'altre i complementari seu en el camí del coneixement. No goso gaire dir-ho, ho faig com qui entra en el domini vedat d'altri, però sempre he tingut a la capçalera també uns mots de Vicens Vives al pròleg de *Notícia de Catalunya*: ens cal, a més de l'historiador, el sociòleg i el filòleg, també el poeta, el novel·lista i l'assagista per culminar «la gran tasca de conèixer-nos»; aquests poden il·luminar «replecs íntims» fins on no pot penetrar «el més ben muntat microscopi documental».

Vares ser sensible, com et deia, als estímuls de la realitat (la casa on vivies, l'hora estantíssima del capvespres, els papers esgrogueïts que servaves dels passats...) i se't va fer «absolutament necessari d'escriure els fets que havien succeït —fa més de cent anys— a la mateixa casa...».

Poeta com eres de vocació, primer vares provar d'escriure poesia sobre els fets de la besàvia d'en Jordi, la Dolors Canals. «Vaig començar escrivint una poesia», em vas dir, «però la història em demanava un format més extens, una novel·la» (M. Mercè Miró, «Carta oberta a M. À. Anglada», *Ausa*, 142, 1999, p. 266). I vares deixar-te dur a la narrativa, aquesta narrativa feta de retalls d'altres coses i que se serveix dels fets reals per transcendir-los, per literaturitzar-los...

Una ficció que vol semblar una crònica (primera refracció) perquè la llegim com una crònica que sembla una novel·la (segona refracció). Una ficció que narres com a cronista, però en la qual crees personatges (la Serafina, per exemple) que et fan costat en la narració des del mateix cor dels esdeveniments narrats, una ficció on la premsa ens duu un regust d'època impagable (tot i estar traduïda al català, encara inusual llavors en aquestes feines), on la teva veu és la de cronista delicada i subtil. «He seguit fidelment les cartes i els vells papers que hi havia guardats... en un armari de casa. *Hi ha molt poc d'inventat. Més aviat vaig treure fets...*», deies el 1987 a M. Àngels Bosch (*Avui*, 27-9-1987; la cursiva l'hi poso jo).

He dit que vares transitar per tots dos camins (el de la literatura i el de la recerca), i ho repeteixo; no es valora prou, em sembla, el paper que va fer l'edició del manuscrit del segle XVIII de Palau-saverdera que en Jordi i tu vareu publicar a Curial l'any 1978. Els papers altre cop. En aquells moments l'edició de papers privats, de memòries personals de pagesos i gent de classes subalternes, no s'havia prodirat gaire entre nosaltres. Tret d'alguns viatgers o de les memòries de Jeroni Pujadas editades per Josep M. Casas-Homs (1975-76), res no era disponible del molt que després hem vist publicat i coneixem. Ha esdevingut una línia fecunda i van apareixent documents personals del passat que aporten noves veus individuals i socialment plurals al calidoscopi dels fets i de les seves percepcions. Tu treballaves quasi alhora en el manuscrit de Sebastià Casanovas i en *Les closos*. Aquesta proximitat em sembla molt eloqüent.

El teu interès per la realitat o per fer literatura de la realitat el vares fer evident en la teva darrera obra (els viatges en tren de Figueres a Barcelona forneixen converses i motius per a les narracions de *Nit de 1911*, com també la permanent interconnexió dels teus mons de ficció que ara deixo de banda) i encara en els darrers moments vares lliurar a *Els Marges* «Els maldecaps de Pere Geli» (núm. 64),

Maria Àngels Anglada a "Les closes" de Vilamacolum (setembre de 1954).
A sota, amb el seu marit, Jordi Geli (1962).

un text que els responsables de la revista definien com «a cavall del report documental i de la ficció incipient». És com un testament indirecte de la teva forma de treballar, com si ens haguessis dit: «Vegeu què en faig dels testimonis reals, com me'ls faig meus i com esdevenen personatges d'un dels meus mons de ficció, el de les Closes...».

Sobre aquest fertilització recíproca de vida i literatura ja havies dit el març del 1998 a *Presència*: «Sí, hi ha alguna cosa de tot això. En tot cas hi ha una barreja de realitat i de ficció. El genocidi armeni és un fet, la història dels meus personatges és fictícia, però podria haver-ne passat realment alguna com aquesta...». Els jueus als camps d'extermini a *El violí d'Auschwitz* (1994), els armenis a *Quadern d'Aram* (1997)... els fets de la història, com els més propers de la història que he anomenat petita i me'n ben penedeixo des d'ara, van suscitar una i altra vegada, per un atzar tenaç i recurrent, el teu desig impenitent d'escriure (papers que trobes a casa, un llibre que et compren de vell, un poema que rellegeixes i que planteja una pregunta...).

L'escriptor, com ens va dir Canetti, es distingeix de l'especialista pel fet que, tot i que s'apropia de les dades de la mateixa manera, les arrenclera altrament. L'enllaç mental em fa pensar en altres dels pensament de Canetti: manifesta un rebuig agre envers els historiadors, devoren paper com corcs i en produeixen perquè sigui devorat per altres corcs. La imatge de les abelles és més agraïda: com els humanistes varen servir-se'n, també jo ho he fet en aquesta carta que et devia. I acabo d'escriure. Espigolar i enllaçar per comprendre en una aventura d'aprenentatge i suggeriment constant. Encara que no veiem la terra promesa (o pretesa) del coneixement ordenat, mesurat, de la història que aspira a una veritat... encara que no tinguem això, tenim, malgrat tot, en la literatura, un accés alternatiu i vivent a la realitat de les coses.

Ens hi has ajudat. La història petita, i la grossa, són més assequibles ara des dels teus mons de ficció que «podrien haver passat» i on «hi ha molt poc d'inventat». Tant de bo ens en sapiguem servir per a la vida i per a la literatura. Feliç viatge vers la terra dels clàssics, antics i nous, que estimares i als quals t'afegiràs. Hi ets a tocar. I pots comptar amb els nostres sufragis de lectura i més lectura. Una abraçada, Maria Àngels.